

Iz revije »900« se je proti kričanju italijanskega futurizma in proti avantgardi, ki je hotela biti vzor, dvigal glas, ki je želel prepričati, da je predvsem v literaturi obdobje avantgarde odslej zaprto, da je prinesla malo dobrega in je ostala na stopnji marljivega iskanja nekaterih načinov in nekaterih detajlov izraza, iz katerih so iznajditelji naredili prisiljeno pridiganje. V času zbranosti in resnosti — revija »900« je nadalje izhajala in bili smo nekaj let od prevzema oblasti prvega evropskega fašizma — so dela morala biti ocenjena kot osamljeni izrazi na podlagi iznajdbe, domišljije, intenzivne fantazije v najbolj običajnem pomenu besede.

Torej nič več *poetik*, le fantazija.

Če je revija »900« na eni strani ustvarila opozicijo, oviro za različne knjižne ljudi, jih je na drugi strani v času čuječega in avtarkičnega režima ustvarila s »škandalom«, ker je izhajala v tujem jeziku in s svojim »evropejstvom«.

Iz takšnega primera — ki bi mu lahko dodali druge različnih narodnosti — lahko razumemo, da literarni element že po svoji naravi, v trenutku, ko naleti na nasprotja in zunanjo blokado, jih obuja in ustvarja iz svoje notranjosti, tako da sugerira misel, da je književnost po definiciji kraj ovir zaradi številnih znakov, ki jih nadaljuje in samostojno oddaja in sprejema.

Na tej točki nam preostaja le, da se zavemo in usmerimo pogovor k nujnosti »pisanja« — potem ko so se razvile nepogrešljive, trdne in različne ovire — »pisanje« zna postati in ostati analitično orodje, ki predstavlja ljudi in svet, delo, torej napor, in napredni »poiein«, v iskanju »boljšega«, ki ga konkretno področje zgodovine zajema od nekdanj zunaj vsakega razumljivega, dramatičnega in obupanega pomanjkanja laične vere.

Boj za literaturo

Dmitrij
Urnov
(SZ)

Nep priznan genij... Zavržen talent... Pisatelj kar zavržen ali izobčen... Vsi se zavedamo, kako pereče vprašanje je to, toda ali smo zadosti natančni pri tem, kako se ga lotevamo? Mislim, da je to kar pogosto ali celo praviloma povezano s previsoko stopnjo približnosti. Če lahko povem en primer: vzemimo za standarden vir informacije *The Oxford Companion to English Literature*. Pogledali bomo razdelek o *Lirskih baladah*.

Lirske balade so bile s svojim nepričakovanim odporom do umetelne literature tistega časa in z zagovarjanjem kar največje preprostosti pri izbiri snovi in izraza neugodno sprejete; nenaklonjenost kritikov pa je še narasla, ko sta se v drugi izdaji pojavila Predgovor, v katerem je Wordsworth prikazal svoja pesniška načela, in njegov dodani esej o pesniškem izrazu.

Kakor sem rekel, sem to vzel iz standardnega vira informacij, ki nam ne ponuja česa posebnega, ampak samo zajema nekaj splošnih mnenj. V številnih knjigah je v zvezi z neugodnim sprejemom *Lirskih balad* napisanega še kaj, tu pa je to omenjeno na kratko in neprisiljeno kakor znano dejstvo. K sreči se lahko o tem poučimo tudi iz dela *The Romantics Reviewed. Contemporary Reviews of British Romantic Writers* (Garland Publishing Inc. New York and London, 1972). Res kar najbolj priročna izdaja. Ko listamo po teh zvezkih, naletimo na takojšen pristop k opisovanju literarnih

spopadov daljne preteklosti. Vsi ti članki o odobravanju in negodovanju niso samo opisani, ampak kar prenatisnjeni. Izredna kronika. V svoje presečenec ne moremo najti ničesar negodujočega ali sovražnega v zvezi z *Lirskimi baladami*. En prispevek, ki ga je natisnil *British Critic*, je bil celo pohvalen, čeprav nemara pristranski, ker ga je napisal pesnikov prijatelj. Nekaj drugih niti ne številnih pa je bilo bolj ali manj kritičnih, toda nikakor ne sovražnih.

Gre nemara za pomanjkljivost v delu *The Oxford Companion to English Literature*? Ne bi rekel, saj kakor sem že omenil, daje vir informacije kar najbolj znana mnenja. Znana, toda ne vzporejana s celo dolgo dobo. To je nekakšna tradicija, na katero se opiramo, ko razmišljamo ali razpravljamo o takšnih situacijah, kakor je ta z »neugodnim« ali »sovražnim« sprejemom *Lirskih balad*. Leta 1974 sem začel pisati in objavljati eseje o tako imenovanih »odklonjenih ali nepriznanih genijih« in hotel sem razpoznati dejstva in predstave in tudi zbrati razloge, ki sem nanje naletel in so nasprotovali mojemu mnenju, pa moram reči, da nisem našel niti enega, ki bi imel resno podlago. Tisti, ki se niso strinjali z mano, so povečini opozarjali na napol ali popolnoma izmišljene zgodbe o »neznanem Shakespearu« ali »Johnu Keatsu, ki ga je ubil kritik«. Moj splošni vtis pa je, da so imeli pripombe na moje mišljenje ne zato, da bi lahko povedali, kaj v prid neogibni množini zavrnenih genijev, ampak zato, ker preprosto niso mogli pomisliti na še kakšno drugo situacijo razen na odklanjanje ali zavračanje. Zdelo se je, kot da so govorili: če ni spora med pesnikom in bralstvom, kako naj potem vemo, če je genij? Seveda tu lahko zaznamo tisti stari in mogočni vpliv romantikov samih, ki jim je to bil nekakšen pogoj za obstoj. Biti v sporu s svetom je zanje pomenilo biti genij in četudi ga ni bilo, bi ga bili ustvarili, kar je bila zamenjava vzroka s posledico. Odtlej dalje si na splošno nismo mogli zamisliti boljšega determinizma.

Naj navedem še primer drugačnega spora. Pa tudi drugačno vrsto časopisa. To je uredniška ocena prvega romana Jamesa Joycea.

»*Umetnikov mladostni portret* Jamesa Joycea hoče prodreti od začetka do konca. Veliko je razvlečenih mest. Posamezni odlomki so za običajnega bralca dolgočasni, čeprav bi jih mogel kritik imeti za zabavne... Rekli bi, da je pisano spretno... Toda avtor mora to predelati in se znova oglasiti. Preveč je pridigarstvo, brezoblično, neobvladano in nespodobne stvari, nespodobne besede so preveč izrazite; zares se včasih zdi, kot da so vržene v obraz namenoma, brez potrebe. To bi označili kot »nekoliko nizkotno«. Podoba življenja je dobra; doba je bralcu dobro prikazana, osebe in značaji so dobro orisani, toda vse je preveč »neobičajno«. V navadnih časih bi bilo to ne šlo skupaj. Zdaj, čeprav so v ozadju še stare navade, bi na to lahko gledali samo kot na izpovedno možnost, če bi bilo bolj oblikovano in jasnejše.«

Takšen je bil sklep recenzenta po imenu Edward Garnett. Joyce si ni delal skrbi, kako bi sledil njegovim zahtevam ali nagibom, in rokopis je bil tako zavrjen. Zdaj knjigo nenehno ponatiskujejo in velja za klasično delo. Mar se je torej kritik motil? In če se je, kaj bi lahko rekli proti njegovi sodbi? Kar se zdi »neobičajno«, je postalo povsem običajno, kar je običajen proces. Pa tudi ocenjevalec ni bil preplašen zaradi ničesar »neobičajnega« v rokopisu. Glavno vprašanje pa je: koliko se danes razlikuje naš vtis o knjigi? Imamo jo za spretno pisano, koder je tako pisana. Pa tudi marsikatero raz-

vlečeno mesto najdemo, kjer to je. In knjiga je resnično »brezoblična«, kjer je. In podoba življenja je dobra, kjer je zares dobra. In osebe in značaji so dobro orisani, kjer so dobro orisani. In ali bi imeli kaj proti, če bi pisatelj snov bolj oblikoval in jo napravil določnejšo.

Pa vendar imamo to oceno za nekako napačno. Bolj bi pritrdili kakšnemu drugemu mnenju. Tistemu, ki ga je dal Ezra Pound in ki je dejansko z njim pometil, ko je imenoval Carnetovo sodbo za »golazečo golazen«, »gnusobo«, njega samega pa »uš«. Katero plat bomo izbrali danes? In ali bi pomešali čas, ko je ocenjevalec živel, z življenjsko silo literarne snovi same? Tiste snovi, ki je pisatelj ni mogel bolje oblikovati samo zato, ker je ni mogel.

Vem, kaj zmeraj pravijo ob podobnih vprašanjih. »Stvari, ki jih prej niso prebirali, berejo zdaj mnogi.« Toda ali jih res berejo? Morda jih uporabljajo drugače (branje po naročilu na primer) in ko jih enkrat eni odklonijo, jih drugi drugi sprejmejo. Se pravi, da napak ne kaže spreminjati v merila.

Tako sta moji glavni stališči tile: prvič, upoštevati bi morali sleherni pomembni nesporazum med avtorjem in bralstvom, da bi razumeli, kaj se je tedaj zares dogajalo; drugič pa moramo kar najbolj jasno razlikovati med zunanjimi in notranjimi zavorami, to se pravi med odpornostjo bralstva in odpornostjo popisanega papirja samega. Pa še to moramo imeti pred očmi, da umetnost ni življenje in kar je zavora v življenju, je lahko koristno za umetnost. Ali je Defoeja prikrajšala ali podprla njegova izjalovljena politična kariera, ki ga je napeljala k pisanju knjige *Robinson Crusoe*?

V podporo zadnjemu stališču je prav, če spomnim na to, kar je dejal nekoč Pasternak o Puškinu, ali bolje rečeno o Puškinovih življenjepiscih. Tisti življenjepisci so bili zelo naklonjeni in so obžalovali nezdružljivost Puškinovega genija s povprečnostjo njegove žene. Seveda, je dejal Pasternak, bilo bi veliko bolje, če bi se pesnik poročil s sebi naklonjenimi življenjepisci, lahko bi dlje živel, toda v tem primeru ne bi imeli tistih lepih pesmi, za katere mu je dala navdih njegova povprečna žena.

Najbolj značilen primer pa je nemara Tolstojev; pisatelj je bil lastnik posestva Jasna Poljana, ki se mu je odpovedal. »Ne morem si zamisliti življenja brez Jasne Poljane«, je nekoč dejal. Pa vendar jo je v starosti 82 let zapustil. Eno samo okolje je Tolstoja dalo in ga vzelo. Morda bi nam samo on znal razložiti, kako bi bilo, če bi bil staknil močan prehlad med tem, ko je bil ustvarjal kaj takega, kot je *Kreutzerjeva sonata*. Kar lahko s svojimi skromnimi sredstvi storimo, je komaj to, da imamo odprte oči za tako številna dejstva takega boja, kolikor jih lahko zajamemo.